

AYTƏN HÜMBƏTOVA
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
BDU
e-mail: aytenbdu@yahoo.com
Akademik Zahid Xəlilov küçəsi

ÜSLUBİ LEKSIKA, DENOTATİV VƏ KONNOTATİV MƏNA, EMOSİONAL, EKSPRESSİV, QIYMƏTLƏNDİRİCİ MƏNA VƏ ÜSLUBİ ÇALAR

Xülasə

Məqalə üslubi leksika, denotativ və konnotativ mənə, emosional, ekspressiv, qiymətləndirici mənə və üslubi çalardan bəhs edir. Konnotativ mənə tək leksik vahidlərdə deyil, morfoloji formalar və sintaktik konstruksiyalarda da aşkar olunur. Konnotasiyalar nəinki adi, həm də təsadüfi ola bilər, yəni gözlənilən üslubi çalara malik söz və ya söz birləşməsi kontekst daxilində tamamilə başqa mənada çıxış edə bilər. Üslubi leksika üslubiyyatın özəyini təşkil edir və onun əsas hissəsi hesab olunur. Çünki dilin başqa sahələrindən fərqli olaraq, leksika mənə çalarları və ifadələrinə məxsus ekspressiv keyfiyyətlərinə görə daha çox inkişaf etmiş və daha dəqiq şəkildə parçalanmış sahədir; leksika sinonim cəhətdən də zəngindir. Bu zənginliyi meydana çıxarmaq və leksik vahidlərin ifadəlilik imkanlarını tədqiq edib öyrənmək leksik üslubiyyatın qarşısında duran başlıca vəzifədir. Üslubi leksika leksikanın üslubi funksiyalarını hərfi və məcazi mənaların qarşılıqlı əlaqəsini öyrənir. Ədəbiyyatşünaslıq və dilçilik leksik üslubiyyatı sözün kontekstdə yaranan müxtəlif mənalarını, xüsusən də müxtəlif lüğət tərkibinə məxsus emosional-ekspressiv dil potensialını tədqiq edir. Buraya dialekt sözləri, terminlər, danışmaq sözləri, sləng, neologizmlər, arxaizmlər, troplar və s. aiddir. Təsviri sinxronik leksikologiya ilə yanaşı tarixi leksikologiya da üslubiyyatda öz əksini tapır, yəni bir çox müəlliflər sözlərin köhnəlmiş mənalarını bərpa etdikdə onların etimoloji kökləri ekspressivliyin daha da qabarıq təsvir olunmasına gətirib çıxarır. Üslubi leksika sözlərin söz düzəldici modellərinin ekspressiv potensialını, bəzi ixtisar növləri, konversiyaları və s. tədqiq edir. Hətta atalar sözləri və frazeoloji birləşmələr də üslubi leksikanın tədqiqat sahəsində böyük əhəmiyyət kəsb edir. Emosionallıq kateqoriyası hiss-həyəcan ifadə edir. Bu xüsusiyyətə malik olan sözlər insanın məhz bu hissələrini ifadə edən nitq vahidləridir. Emosional mənə isə sözdə həm müstəqil tərzdə, həm də əşyavi mənə ilə yanaşı mövcud ola bilər.

Açar sözlər: denotativ, konnotativ, emosional, ekspressiv, üslubi leksika

Sözlər nitq predmetini göstərən denotativ mənadan başqa, emosional, ekspressiv və funksional-üslubi komponentlərdən ibarət konnotativ mənaya da malikdir. Nümunə üçün aşağıdakı sözlərə nəzər salmaq: *“girl”*, *“maiden”*, *“lass”*, *“lassie”*, *“chick”*, *“baby”*, *“young lady”* və s.

Bütün bu sözlər “qız” mənasında işlənir. Lakin onların işlənmə dairəsi qıza məxsus olan xüsusiyyətlərdən daha çox, müəllifin ona münasibətindən və sosial vəziyyətindən asılı olur. *“Girl”* sözü üslubi cəhətdən neytral və verilmiş sinonim sözlər arasında dominant mövqedə durur. Eyni zamanda o, digərlərini əvəz etmək iqtidarındadır. *“Maiden”* isə arxaikləşmiş sözdür. *“Lass”* və *“lassie”* incə emosional çalara malikdir və ingilis dilinin cənub dialektinə mənsubdur. *“Chick”* və *“baby”* sözləri daha çox danışmaq dilində, nisbətən sadə mənada işlənir; *“young lady”* nəzakət və ingilis dilinin yuxarı üslubuna və zadəgan dilinə aiddir. Konnotativ mənə tək leksik vahidlərdə deyil, morfoloji formalar və sintaktik konstruksiyalarda da aşkar olunur. Konnotasiyalar nəinki adi, həm də təsadüfi ola bilər, yəni gözlənilən üslubi çalara malik söz və ya söz birləşməsi kontekst daxilində tamamilə başqa mənada çıxış edə bilər.

Üslubi leksikada aparılan tədqiqatın əsas vəzifəsi təcrid olunmuş sözlərin mətnə daxil olduğu zaman onun əsas üslubi çalarının tapılmasından ibarətdir; burada nəinki sözlərin üslubi çaları, hətta üslub səviyyəsi və üslubi çalar arasında əlaqə də nəzərdə tutulmalıdır.

Üslubi leksika üslubiyyatın özəyini təşkil edir və onun əsas hissəsi hesab olunur. Çünki dilin başqa sahələrindən fərqli olaraq, leksika mənə çalarları və ifadələrinə məxsus ekspressiv keyfiyyətlərinə görə daha çox inkişaf etmiş və daha dəqiq şəkildə parçalanmış sahədir; leksika sinonim cəhətdən də zəngindir. Bu zənginliyi meydana çıxarmaq və leksik vahidlərin ifadəlilik imkanlarını tədqiq edib öyrənmək leksik üslubiyyatın qarşısında duran başlıca vəzifədir.

Üslubi leksika leksikanın üslubi funksiyalarını hərfi və məcazi mənaların qarşılıqlı əlaqəsini öyrənir. Ədəbiyyatşünaslıq və dilçilik leksik üslubiyyatı sözün kontekstdə yaranan müxtəlif mənalarını, xüsusən də müxtəlif lüğət tərkibinə məxsus emosional-ekspressiv dil potensialını tədqiq edir. Buraya dialekt sözləri, terminlər, danışıq sözləri, slənq, neologizmlər, arxaizmlər, troplar və s. aiddir. Təsviri sinxronik leksikologiya ilə yanaşı tarixi leksikologiya da üslubiyyatda öz əksini tapır, yəni bir çox müəlliflər sözlərin köhnəlmiş mənalarını bərpa etdikdə onların etimoloji kökləri ekspressivliyin daha da qabarıq təsvir olunmasına gətirib çıxarır.

Üslubi leksika sözlərin söz düzəldici modellərinin ekspressiv potensialını, bəzi ixtisar növləri, konversiyaları və s. tədqiq edir. Hətta atalar sözləri və frazeoloji birləşmələr də üslubi leksikanın tədqiqat sahəsində böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Yuxarıda qeyd olunanlardan fərqli olaraq, funksional üslubiyyat müxtəlif ünsiyyət şərtlərindən və ya işlənmə sferindən asılı olan vasitələrin sistemlərini – funksional üslubları öyrənir. Buraya elmi, danışıq, işgüzar, publisistik və s. üslublar aiddir.

Bu üslubların ədəbi dilin çərçivəsində parçalanma məqamları və dövrləri, hər birinin meydana çıxma tarixi, ədəbi dilin inkişaf mərhələsində fəaliyyəti və ədəbi dilə göstərdiyi təsirin dərəcə və xarakteri və s. cəhətlərini öyrənmək dilçilik üslubiyyatının qarşısında duran mühüm vəzifələrdəndir.

Üslubi leksikanın tədqiqat sahəsinə gəlincə, ilk növbədə onun kontekst daxili təhlilindən söhbət açmaq zəruridir. Üslubi kontekst çox vaxt ziddiyyət və oxşarlıq fonunda ekspressiv üslubi üsulların yaranması ilə müşayiət olunur. Kontekst problemi leksikoloji planda və müasir ingilis dilinə tətbiqi mövqeyində N.N.Amosovanın əsərlərində öz əksini tapmışdır. Bu problemin üslubi nöqtəyi-nəzərdən öyrənilməsi isə N.Riffaterin “Criteria for Style Analysis” və H.M.Lotmanın “Лекции по структурной поэтики” əsərlərində öz əksini tapmışdır [11,560].

Mətnin (əsrin) təhlili zamanı mətndaxili ifadə vasitələrinin qarşılıqlı əlaqəsi və onların qarşılaşdırılması əsas faktor olmalıdır. Bu səbəbdən, üslubi təhlil zamanı sistematik iş aparmaq üçün aşağıdakı tezlərə nəzər salmaq:

1. Ayrı-ayrı dil ünsürlərinin təhlilindən çəkinmək, kontekstin təsirini, həmçinin mətnin daxilindəki qrammatik xüsusiyyətləri nəzərə almaq;
2. Leksik çətinliklər: üslubi, emosional, ekspressiv konnotasiyalara, qeyri-adi söz birləşmələrinə fikir vermək, nadir, köhnəlmiş və xüsusi mənalarda işlənmiş sözləri düzgün anlamaq;
3. Mətnin (əsrin) düzgün dərk edilməsi müəllifin təsvir etdiyi hadisəyə münasibətini, kinayəni və ya sarkazmi duymaq və s.

Əlbəttə, üslubi təhlil əsas məqsəd deyil. O, yalnız verilən ədəbiyyatın idraki, emosional və estetik təsirini qüvvələndirir. Burada hər bir ayrıca dil ünsürü digər ünsürlərlə qarşılıqlı əlaqədə bədii əsrin ümumi strukturu və dil sistemi ilə birgə öyrənilir. Üslubi təhlil zamanı bədii tərcüməni, onun orijinala uyğunluğunu nəzərdən keçirmək zəruridir.

Sözün leksik-semantik variantının leksik mənası mürəkkəb bir vahid təşkil edir. Onun komponentlərinin tərkibi emosional-ekspressiv kateqoriyalarda öyrənilir. M.D.Kuznets, Y.M.Skrebnev və b. alimlərin fikrincə, üslubiyyatın başlıca obyektii “dilnin ekspressiv vasitələri, onların istifadə sahələri, onlardan nitq ünsiyyətinin məqsəd və şəraitinə müvafiq seçmə prinsiplərini öyrənməkdir”.

Emosionallıq və ekspressivlik yüksək hiss-həyəcana malik canlı danışıq dilinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindəndir. Həmin keyfiyyətləri özündə daşıyan kəlmələr yazılı dilə ancaq bədii yaradıcılıq vasitəsi ilə keçir və burada onların daha mənalı səciyyəvi əlamətləri meydana çıxır. Bədii üslubda ümumxalq dilindən fərqli olaraq, emosionallığın və ekspressivliyin ifadə imkanları daha geniş və rəngarəngdir. Çünki burada həm ümumxalq dilinə mənsub olan emosional-ekspressiv kəlmələr ifadə gücünə malikdir, həm də adi neytral sözlər dilin xüsusi üslubi layları sayəsində

emosional-ekspressiv mənalar qazana bilər. Ona görə də bədii üslubda emosionallıq və ekspressivliyi düzgün təyin etmək üçün, bir tərəfdən, həmin xüsusiyyətləri özündə müstəqil şəkildə daşıyan lüğəti vahidləri öyrənmək, digər tərəfdən, adi sözləri qüvvətli ifadə vasitəsinə çevirə bilən üslubi üsulları müəyyənləşdirmək vacib şərtlərdəndir.

Emosionallıq kateqoriyası hiss-həyəcan ifadə edir. Bu xüsusiyyətə malik olan sözlər insanın məhz bu hissələrini ifadə edən nitq vahidləridir. Emosional mənə isə sözdə həm müstəqil tərzdə, həm də əşyavi mənə ilə yanaşı mövcud ola bilər. Məsələn, “*bal*” və “*ördək*” sözləri arasında mənə oxşarlığı, demək olar ki, yoxdur. Halbuki, məcazi mənada “*honey*” və “*duck*” sözləri sinonim hesab olunur.

Bəzi emosional sözlər, xüsusilə də nidalar emosiyaları ümumi şəkildə mənfi və müsbət çalarda işlənməsindən asılı olmayaraq bildirir:

Oh, Selim! Tell me yet in time

Nor leave thus to thoughts of fear,

Ah! Yonder see the chocodar,

My father leaves the mimic war; (G.G.Byron, “The Bride of Abydos”)

Dünya xanımın səsinə İsabalı yuxudan oyanıb gördü qız ağlayır, aldı görək Dünya xanımın cavabında nə dedi:

Ağlama, ağlama, ay Dünya xanım,

Ölər acəm oğlu, getməz bu yerdən!

Sənə qurban olsun bu şirin canım,

Ölər acəm oğlu, getməz bu yerdən. [5,552]

Isa awoke, and begged of Dunah Pasha permission to improvise a song in answer:

Improvisation: - “Yes, a son of Persia from Constantinople to sentari to see thee. He will die, but will not leave that place. Five hundred crows can do no harm to an eagle. The son of Persia will die, but will not leave that place” [16, 344]

Üslubiyyət üçün emosional sözlərin qeyri-müəyyənliyi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, üslubi leksik təhlil zamanı personajların hiss etdikləri emosiyalarla əlaqədar əlavə şərhlərin verilməsinə ehtiyac duyulur.

Oh! Who young Leila’s glance could read

And keep that portion of his creed. [1,352].

Emosional leksika ilə hiss-həyəcan bildirən sözləri fərqləndirmək lazımdır: *fear, delight, gloom, cheerfulness, annoy* və denotatla bağlı olan assosiasiyalar, reaksiyalardan asılı emosionallıq və s. Linqvistik nöqtəyi-nəzərdən bunlar ayrı-ayrı qruplara aiddir.

Ekspressivlik emosionallıqdan daha geniş bir anlamdır. Bu barədə Y.M.Qalkina-Fedorukun fikrini qeyd etmək yerinə düşərdi: “Ekspressiya yalnız insanın nitqində deyil, hərəkət, mimika, ümumi davranış və hətta iş fəaliyyətində özünü göstərir... Ekspressiya və ya ekspressivlik həm emosional, həm də intellektual və iradə bildirən ifadələrə xas ola bilər”. Lakin ingilis leksikoqrafları [15, 275] ekspressivlik və emosionallığı eyni kateqoriyaya aid edirlər. Onların fikrincə, ekspressivlik həmişə emosionallığın hesabına əldə edilir.

Mənə qüvvətləndirici ekspressivlik linqvistikada öyrənilən sahələrdəndir. Bu qrupa aid olan sözlər “intensifikator” adını almışdır. Onların arasında sadə identifikatorlara: *all, ever, even, quite, really, absolutely, so* və s. çox tez-tez rast gəlinir.

Qüvvətləndirici zərflər xüsusilə oksümoron birləşmələrdə təsadüf olunur... *she looks frightfully well, terribly smart, awfully pleased, thanks awfully* və s.

Bu cür mənə qüvvətləndiricilər əsasən danışq dilində istifadə olunur:

I don’t really like mentioning it – but I don’t quite see what else I am to do althought of course it is quite unimportant really (Christie).

Söz müəyyən funksional üslub və nitq sahəsi üçün səciyyəvi olduqda üslubi komponentə və ya üslubi çalara malik olur.

Göründüyü kimi, leksik mənənin emosional, ekspressiv və üslubi komponentləri bir-birini müşayiət edir. Ona görə də onları bəzən sinonim kimi işlədirlər. Lakin bu komponentlərin üst-üstə düşməsi zəruri şərt deyil. Belə bir qənaətə gəlirik ki, həm emosionallıq, həm də ekspressivlik

müxtəlif vasitələr sayəsində meydana çıxır və müxtəlif funksiyalara malik olur. Lakin həmin kateqoriyaların müstəqilliyi onların arasında mövcud olan yaxınlığı inkar etmir. Bu kateqoriyalar nə qədər müstəqil olsa da, müəyyən bir nöqtədə birləşir. Çünki emosional sözlər semantika etibarilə həmişə eskpressivdir. Eskpressiv sözlərin də müəyyən bir qismi emosionaldır. Həmin xüsusiyyət emosional qiymətləndirici xarakterə malik olan eskpressiv sözlərə də aiddir. Eskpressiv-emosional və emosional sözlər dildə emosional-ekspressiv leksika adı altında birləşib lüğət tərkibinin xüsusi bir layını təşkil edir.

Sözün adi ekspressivliyi və ya leksik-semantik variantı, bir qayda olaraq, semantik və ya morfoloji səviyyədə yaranır. İstisna olaraq, nidalar heç bir mənaya malik olmayan nitq vahidləridir. Bütün bu deyilənlərdən məlum olur ki, üslubi leksika vacib bür bölmədir və dilin lüğət vahidlərinin üslubi rəngini təşkil edən ünsürlərdən, bu ünsürlərin konkret məqsədəuyğun üvzi vəhdətinin istifadə qayda-qanunlarından bəhs olunur.

Ədəbiyyat

1. Bayron C.Q. Şərq poemaları. Bakı, 2004, 352 s.
2. Əliyev K. Üslubiyyat və üslub sistemi. Bakı, 1985, 138 s.
3. Həsənov H. Nitq mədəniyyəti və üslubiyyatın əsasları. Bakı, 2003, 398 s.
4. Əfəndiyeva T. Azərbaycan dilinin leksik üslubiyyatı. Bakı, 1980, 182 s.
5. Koroğlu. Bakı, 2005, 552 s.
6. Кузнец М.Д. Стилистические функционирования синонимов, т.1., Л.,
7. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: учеб для ин-тов и ф-ов иностр. яз.М.: Высш.шк., 1986, 336 с.
8. Гальперин И.Р. Перевод и стилистика \ Теория и методика учебного перевода, М., 1950, 304 с.
9. Швейцер А.Д. Современная социолингвистика: Теория, проблемы, методы. М., 1976, 175 с. 1940, 138 стр.
10. Лотман Н.М. Лекции по структурной поэтики.-<http://www.philol.msu.ru/~discours/-images/stories/speckurs/lotman-lectons.pdf>
11. Galperin I.R. Stylistics. М., 1981, 334 p.
12. Riffater M. Criteria for Style Analysis, London, 1971, 364 p.
13. Juger G. Translation und Translations linguistic. - Halle (Saale), 1975.
14. Neubert A. Text and Translation. - Leipzig, 1985.
15. The Advanced Learner's Dictionary of Current English / by A.S. Hornby, E.V. Yatenby, H. Wakefield. L.: First Edition, 1948. 275. The Home and School Reference.
16. Chodzko A. Specimens of the popular poetry of Persia. The adventures and improvisations of Kurroglou, the bandit-minstrel of nothern Persia (translated from the Perso-Turkish Dialect), London, 1842, 344 p.

A.Qumbatova

Stylistic lexis, denotative and connotative meaning, emotional, expressive, appreciable and stylistic meaning

Summary

This article deals with the stylistic lexis, denotative and connotative meaning, emotional, expressive, appreciable and stylistic meaning. Connotative meaning consists of 4 components: emotive, evaluative, expressive, stylistic. It is important to distinguish words with emotive connotations from words, describing or naming emotions and feelings like anger or fear, because the latter are a special vocabulary subgroup whose denotative meanings are emotions. The conceptual content of a word is expressed in its denotative meaning. To denote is to serve as a linguistic expression for a concept or as a name for an individual object. It is the denotational meaning that makes communication possible. From a linguistic perspective, we need to differentiate

between lexical and grammatical meaning. Lexical meaning refers to the meaning of words that belong to one of the four lexical word classes. It is the aspect of meaning usually given in a dictionary. Important aspects in describing lexical meaning are syntagmatic relations holding between particular lexical items, as well as paradigmatic relations between words which have a similar meaning. Referential meaning refers to the logical, cognitive, or denotative content of an expression. In contrast, connotative meaning denotes the associations and secondary meanings the expression evokes. Information that the linguistic expression conveys about certain social characteristics is called social meaning, while the emotive or affective component of the expression is referred to as its affective meaning. Social meaning and affective meaning together are sometimes called connotation. The term reflected meaning refers to certain associations with another sense of the same expression, whereas collocative meaning is conveyed by characteristic word combinations. Finally, thematic meaning denotes the organization of a message in terms of information structure.

Keywords: denotative, connotative, emotional, expressive, stylistic lexis

А.Гумбатова

Стилистическая лексика, денотативное и коннотативное значение, эмоциональное, выразительное, значительное и стилистическое значение

Резюме

Статье посвящена стилистическая лексика, денотативное и коннотативное значение, эмоциональное, выразительное, значительное и стилистическое значение. С лингвистической точки зрения нам необходимо различать лексическое и грамматическое значение. Язык как коммуникативная система обеспечивает передачу информации различного рода. Это и информация о предметах, явлениях, положениях дел во внешней действительности, и информация о субъективных актах когнитивной (познавательной) деятельности и личных переживаниях говорящего, и информация служебного характера, касающаяся используемых способов построения связной речи и особенностей поведения в ней употребляемых языковых единиц и их вариантов. Таким образом, наша речь не механический набор слов. Но чтобы быть понятным, нужно не только правильно подобрать слова, но и поставить их в соответствующей грамматической форме, умело соединить и расставить формы слов в предложении. Лексическое значение относится к лексическим классам слов. Это аспект значения, который обычно дается в словаре. Важные аспекты описания лексических значений, а также парадигматических отношений между словами, имеющими аналогичное значение. Ссылочное значение относится к логическому, когнитивному или денотативному содержанию. Напротив, коннотативный смысл вызывает ассоциацию и вторичные значения. Информация о том, что лингвистическое выражение передает некоторые социальные характеристики выражения, выражающее его аффективное значение. Социальный смысл и аффективный смысл иногда называют коннотацией. Термин относится к значению словосочетания. Наконец, смысл организации сообщения с точки зрения информационной структуры.

Ключевые слова: денотативный, коннотативный, эмоциональная, выразительная, стилистическая лексика

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 28.02.2019

Çapa qəbul olunma tarixi: 29.03.2019

Filologiya elmləri doktoru, professor Abbas Abbasov tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.

НАРГИЗ СЕИДОВА

**Доктор философии по филологии,
заведующая кафедрой Иностранных Языков факультета Международных отношений и
управления Азербайджанского Университета Языков
Reşid Behbudov küç 134**

МОТИВЫ РЕЧЕВОГО АКТА БЛАГОПОЖЕЛАНИЙ ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ

В данной статье рассматриваются мотивы для благопожеланий, их классификация. Также проводится анализ особенностей функционирования пожелания с точки зрения прагмалингвистики, социалингвистики и стилистики. Речевой акт пожелания может быть оригинальным или стереотипным. Этот фактор зависит от того, по какому поводу адресант использует его в речевом общении. Они могут быть связаны с успехами в личной жизни индивида или каким-то важным событием.

Для составления текста пожелания, как правило, необходим мотив. Он подсказывает правильное отношение к адресату. Мотив играет существенную роль в самой структуре пожелания. Мотивы для благопожелания во французском языке могут быть различными. Жизнь каждого человека наполнена разнообразными событиями. На праздниках или по случаю важной даты люди произносят торжественные речи – пожелание.

Рассматривая поводы для речевых актов пожелания, следует отметить, что необходимым условием успешности данного акта является наличие традиций в любом обществе. По причине многообразия мотивов и событий спектр индивидуализированных пожеланий во французском языке довольно широк. Если посмотреть на интересующий нас Речевой акт с точки зрения отношений между поводом и адресатом, то мы считаем целесообразным все мотивы для пожелания подразделить на следующие четыре группы:

- 1) важные даты в жизни собеседника;
- 2) праздники;
- 3) события;
- 4) другие речевые акты.

Ключевые слова: речевой акт, мотив, индивидуализированные пожелания, стереотипные пожелания, социалингвистика, праздник.

Речевой акт пожелания может быть оригинальным или стереотипным в зависимости от того, по какому поводу адресант использует его в речевом общении. Например, очень часто речевой акт пожелания может быть связан с каким-либо праздником; или же пожелания могут быть направлены на второго участника коммуникации без того или иного повода, в целях сделать ему приятное. Классификация мотивов для благопожелания может иметь довольно свободный вид. Следует отметить, что официальные (государственные) праздники закреплены в календаре. Но при этом они (так же как и религиозные) имеют общественный характер. Те же события, которые относятся к личной жизни человека, мы считаем целесообразным выделить в отдельную группу поводов. При этом мы полагаем, что государственные или религиозные праздники (например, Новый год или Рождество) также могут входить в личную сферу человека и служить мотивами для укрепления контактов, выражения эмоций и т. п.

Рассматривая поводы для речевых актов пожелания, следует отметить, что необходимым условием успешности данного акта является наличие традиций в любом обществе. Согласно мнению Г. Хинделанга, ритуальные пожелания различаются ситуативно-временным признаком: сезонные пожелания, пожелания, связанные с временем суток, и пожелания, вызванные случаем. С. Мартен-Клиф выделяет такие поводы для реализации

пожелания, как общие праздники, Мовазнаўства индивидуальные знаменательные даты в жизни человека, регулярная деятельность (работа по профессии, творческая деятельность и т. д.) и однократное действие адресата (поездка или экзамен) [1, с. 56].

Следует отметить, что отличительная черта речевых действий пожелания, в сравнении с другими речевыми актами, заключается в том, что их мотивы могут меняться в зависимости от обстоятельств и ситуации общения; они диктуются в наибольшей мере личностями коммуникантов.

По причине многообразия мотивов и событий спектр индивидуализированных пожеланий во французском языке довольно широк. Речевые акты пожелания представляют собой как стереотипные, так и индивидуализированные высказывания по поводу успехов в личной жизни индивида или какого-то важного события. Н. А. Ранних, рассматривая в своей работе стереотипные и индивидуализированные высказывания пожеланий, пишет, что «стереотипность высказывания пожелания применима как в ситуациях, когда недостаточная степень знакомства не позволяет говорящему быть конкретным, так и в случаях, когда говорящий считает, что характер его отношения к слушающему очевиден...» [2, с. 39]. Мы считаем, что одним из существенных свойств стереотипных РА пожеланий является то, что адресант в таких ситуациях, независимо от фактора адресата (пола, возраста, статуса и др.), собирает пожелать адресату нечто приятное.

«Именно стереотипность позволяет осуществить речевой акт пожелания без риска ошибиться в выборе формы» [2, с. 45]. Тем самым принято отличать стереотипные пожелания от индивидуализированных, которые ориентированы на конкретного собеседника в определенной ситуации (например, желаю вам быстро вжиться в новый коллектив), когда высказывание адресанта звучит как собственное личное отношение к партнеру.

Если посмотреть на интересующий нас Речевой акт с точки зрения отношений между поводом и адресатом, то мы считаем целесообразным все мотивы для пожелания подразделить на следующие

четыре группы:

- 1) важные даты в жизни собеседника;
- 2) праздники (государственные, религиозные и т. п.);
- 3) события (защита диссертации и др.);
- 4) другие речевые акты (знакомство, комплимент, похвала и т. д.).

Такое основание для выделения мотивов для пожеланий основано на их коммуникативно-прагматических особенностях. Рассмотрим далее эти случаи подробнее.

Важные даты в жизни собеседника. Такие события наиболее актуальны для каждого человека и считаются неотъемлемой частью его жизни. Сюда включаются день рождения, день свадьбы, юбилей, день рождения детей, другие радостные дни и т. п. Они непосредственно связаны с личной сферой слушающего. Иначе говоря, сам адресат в такой ситуации является каузирующим фактором. Пожелания ко дню рождения выражаются как стандартными, так и индивидуализированными высказываниями. Например:

– Chère Lucie, pour ton anniversaire que cette journée s'épanouisse et soit porteuse d'heureux événements. Ce message apporte mille bons souhaits pour des jours heureux. Joyeux Anniversaire!

– Bonne anniversaire. Je te souhaite la santé et de la force.

Приведенные примеры показывают, что, верно сознавая совокупность обстоятельств, говорящий без труда употребляет стандартную и готовую формулу, чтобы поздравить адресата.

Праздники. Они выполняют важную функцию в жизни каждого лица. В рамках праздников акты пожелания способны отражать национально-культурную специфику и традиции соответствующего народа. Праздники бывают государственные, религиозные и профессиональные.

Рассмотрим ряд примеров пожеланий к государственным праздникам, которые могут быть как стереотипными, так и индивидуализированными.

Пожелание к Новому году:

– Que l'année 2019 soit parsemée d'éclats de joie, de pétales de bonheur, qu'elle soit éclairée par la flamme de l'amour et l'étincelle de l'amitié. Bonne et heureuse année !

Очевидно, что стандартные, стереотипные пожелания к Новому году могут быть связаны с возрастом адресата и его профессиональным статусом.

Пожелание ко Дню победы:

– Cheres Mme Leblanc, je Vous souhaite cordialement que l'année nouvelle soit favorable à toutes tes tentatives qui Vous permettent de gagner tous les défis et de nous transcender.

В высказывании выше использовано слово *cordialement* (сердечно), которое придает пожеланию эмоционально экспрессивную окраску. Такие речевые действия отражают эффективные состояния адресанта, сопряженные с передачей эмоции.

Религиозные праздники включают в себя Рождество, Пасху, Крещение и др. Данные праздники по своей значимости и масштабу отличаются от государственных праздников, например Нового года.

В отличие от религиозных стереотипных пожеланий, которые обладают готовыми речевыми формулами, религиозные пожелания в индивидуализированных выражениях в некоторых случаях могут заключать в себе оттенки особой искренности и душевной чистоты. Приведем примеры:

– Meilleurs voeux pour un Noël plein de joies et une nouvelle année remplie de bonheur. Que ce Joyeux Noël soit l'aube d'une année de bonheur. Noël, c'est l'anniversaire le plus célèbre. C'est la fête du bonheur, de la joie et surtout de l'amour!

Профессиональные праздники. Эта группа в общих чертах связана с профессионально-трудовой деятельностью собеседника в обществе. В рамках этой группы употребляются пожелания по бесчисленному количеству мотивов. К таким праздникам относятся День знаний, День учителей и т. п. Во время данных праздников звучат и стереотипные пожелания (счастья, успехов, здоровья и т. д.), и довольно много индивидуализированных. Например, педагогам на День учителей желают:

– Enseignant heureux tiens à féliciter,

Ceux qui apprend et enseigne,

Sans attention, nous ne pouvons pas vous quitter,

Supposons que vous êtes très chanceux dans la vie,

Que tout soit accompli ce rêve depuis longtemps,

Merci vous étudiants,

Pour tous les nouveaux livres page

Il a été facile à comprendre, sans plus tarder!

Следует отметить, что выбор и употребление пожелания с праздниками требуют определенного творчества и свидетельствуют об уровне образования говорящего.

События. В этой группе отражаются позитивные события, непосредственно связанные с какими-либо успехами и достижениями в жизни человека. К ним относятся защита диссертации, поступление в вуз, удачная сделка, покупка и продажа (например, автомобиля, квартиры и т. п.), с которыми можно поздравить и что-то пожелать. В качестве иллюстрации приведем несколько примеров. В рамках этой группы чаще всего функционируют индивидуализированные пожелания. Например, пожелание по поводу поступления в вуз:

– Ta réussite aux différents examens n'est qu'une juste récompense pour ton travail et ton sérieux. Que tes études qui se poursuivent te guident sur le chemin de la réussite professionnelle. [3, с. 45].

Пример пожелания по случаю удачной сделки может выглядеть так:

– Je tiens à vous adresser mes très sincères félicitations pour cette signature. J'imagine que vous devez être fier / fière de cette conclusion heureuse qui peut être considérée comme le couronnement d'un travail assidu et surtout une reconnaissance bien méritée de tous vos efforts.

Que ce contrat ne soit pas un simple aboutissement du travail accompli, mais qu'il vous ouvre la porte vers un avenir professionnel très satisfaisant pour vous et votre entourage!

Другие речевые акты, такие как знакомство, комплимент, похвала и т. п., тоже могут выступать в качестве мотива для пожелания.

Можно сделать вывод, что для составления текста пожелания, как правило, необходим мотив. Он подсказывает правильное отношение к адресату и играет существенную роль в самой структуре пожелания. Однако заметим, что поздравления и пожелания в массовой культуре – это довольно тривиальный, шаблонный жанр. Следовательно, такие высказывания могут оцениваться адресатом как шаблонные, неискренние и не всегда достигают того эффекта, на который рассчитывает адресант.

Литература

1. Т р о ф и м о в а Н . А. От любви до ненависти: смысловые узоры экспрессивов : монография. СПб., 2011, С.195

2. Р а н н и х Н . А. Речевой акт пожелания и способы его выражения в русском языке : дис. канд. филол. наук : 10.02.01. М., 1994. С.159

3. KERBRAT-ORECCHIONI С., 1992, Les interactions verbales, t. 2, Paris : A. Colin. P.143

Интернет ресурсы

<https://www.carteland.com/exemples-de-textes/texte-voeux-de-bonne-annee>

<https://niceladyfr.netlify.com/323/flicitations-aux-pr2379>

N.Seyidova

Motives of the speech act of wishes in the French language

Summary

This article attempts to examine the motives for wishes to offer their classification. We also analyze the peculiarities of wishes in terms of pragmalinguistics, sociolinguistics and stylistics. The main features of the other Speech Acts denoting wish meaning in comparison with other speech acts are the motive of it which can be changed depending on situation. The Speech Act denoting wish can be authentic and stereotypical.

These facts depend on using it in certain form of address by recipient. It depends on the successful or important dates taken place in the life of individual. The motive, as a rule, is necessary for making up a wish text. It suggests the appropriate attitude to the addressee. The motive plays a substantial role in the structure of the wish. Motives for the good wishes may be different. Every human's life is filled with a variety of events. On holidays or on the occasion of important event people pronounce pleasant solemn speech – wish. While observing Speech Act denoting wish meaning, it is necessary to note that its success depends on the traditions of any society. They are a lot of motives and events. So, the spectrum of individualized wishes in French language is quite wide. If we look at the Speech Act that interests us from the point of view of the relationship between the occasion and the addressee, we consider to divide all the motives for the wish into the following four groups:

- 1) important dates in the life of the interlocutor;
- 2) holidays;
- 3) events;
- 4) other speech acts.

Key words: speech act; motive; individualized wishes; stereotyped wishes; sociolinguistics; celebration.

N.Seyidova

Fransız dilində rəhmət anlayışı nitq aktının motivləri

Xülasə

Məqalədə rəhmət anlayışının motivləri onların təsnifatı nəzərdən keçirilir. Rəhmət anlayışının pragmativistik, sosio-lingvistik və üslubi baxımdan funksionallaşmasının xüsusiyyətləri təhlil edilir. Digər nitq aktlarından fərqli olaraq rəhmət anlayışı bildirən dil aktlarının əsas xüsusiyyətləri ondan ibarətdir ki, onların motivi şəraitdən asılı olaraq dəyişə bilər. Rəhmət bildirən dil aktı original və stereotipli ola bilər. Bu faktor adresatın bunu hansı müraciət formasında işlətməsindən asılıdır. Bu fərdin şəxsi həyatındakı hər hansı bir uğur və əlamətdar hadisəsindən asılıdır. Rəhmət məzmunlu mətnlərin tərtibi üçün, bir qayda olaraq, motiv zəruridir. Motiv adresata düzgün münasibəti tələb edir, istəyin özünün strukturunda əhəmiyyətli rol oynayır. Fransız dilində rəhməti ifadə etmək üçün motivlər müxtəlif ola bilər. Hər bir insanın həyatı müxtəlif hadisələrlə doludur. Rəhmət anlayışı bildirən dil aktını nəzərdən keçirərkən qeyd etmək lazımdır ki, onun uğurlu olması istənilən bir cəmiyyətin adət-anənəsindən asılıdır. Motivlərin və hadisələrin müxtəlif səbəbləri ola bilər. Ona görə də fransız dilində fərdiləşdirilmiş istək spektri kifayət qədər genişdir. Bizi maraqlandıran nitq aktına motiv və adresat arasında münasibət baxışından yanaşmaq lazımdır. İstəyin motivlərini dörd qrupa bölməyi məqsədə müvafiq hesab etmək olar:

- 1) həm söhbətin həyatındakı mühüm tarixlər;
- 2) bayramlar;
- 3) hadisələr;
- 4) digər nitq aktları.

Açar sözlər: nitq aktı, fərdiləşdirici istəklər, stereotip istəklər, sosiolingvistik, bayram

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 29.02.2019

çapa qəbul olunma tarixi: 01.04.2019

Filologiya elmləri doktoru, professor Gülnarə Sadıxova tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.